झापा जिल्लाका नाटककारका नाट्यकृतिको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको एम.ए.
चौथो सेमेस्टरको शोधपत्र लेखन (५७७)
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
दीपक मिश्र
क्याम्पस क्रमाङ्क : ७
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-४६७-२१५-२०१२
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७८

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली एम.ए. चौथो सेमेस्टरका विद्यार्थी दीपक मिश्रले 'झापा जिल्लाका नाटककारका नाट्यकृतिको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

डा. अशोक थापा
उपप्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७८/१२/२३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको शैक्षिक सत्र २०७४/०७५, क्रम सङ्ख्या ७ का छात्र दीपक मिश्रले एम.ए. तह चौथो सेमेस्टरको शोधपत्र लेखन (५७७) पत्रको प्रयोजनका लागि तयार गर्नुभएको 'झापा जिल्लाका नाटककारका नाट्यकृतिको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे ....
(विभागीय प्रमुख)

२. डा. अशोक थापा ....
(शोधनिर्देशक)

४. सह प्रा.डा. नारायणप्रसाद गडतौला ....
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७८/१२/२८

कृतज्ञताज्ञापन

मैले 'झापा जिल्लाका नाटककारका नाट्यकृतिको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत नेपाली विषय एम.ए. तहको चौथो सेमेस्टरको शोधपत्र लेखन (५७७) पत्रको प्रयोजनका लागि तयार गरेको हुँ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न आफ्नो अमूल्य समय दिई उचित निर्देशन दिने मेरा शोधनिर्देशक गुरु उपप्रा.डा. अशोक थापाप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधशीर्षक पारित गरी मलाई शोधपत्र तयार गर्न प्रेरित गर्ने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरेप्रति म कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । मलाई प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्दा निरन्तर सल्लाह, सुझाव, हौसला प्रदान गर्ने नेपाली केन्द्रीय विभागका प्रा.डा. नारायण गडतौला लगायत सम्पूर्ण गुरुवर्गमा म कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्नका लागि सामग्री सङ्कलनका क्रममा झापा जिल्ला भ्रमण गर्दा मलाई महत्त्वपूर्ण सामग्री प्रदान गर्ने र हौसला समेत प्रदान गर्ने आदरणीय गुरु श्री चूडामणि रेग्मीलाई विशेष आभार प्रकट गर्दछु । मलाई प्रस्तुत शोधपत्र लेखनमा प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने आदरणीय गुरु चूडामणि वशिष्ठ लगायत मेची बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । मलाई यस शोधकार्यका लागि आफ्ना अमूल्य कृतिहरू प्रदान गर्ने सम्पूर्ण लेखकहरूलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस अध्ययनको सन्दर्भ सामग्रीसूचीमा उल्लेख गरिएका कृतिका कृतिकारप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

मलाई जन्म दिएर, हुर्काएर, पढाएर यो अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउने मेरा पूजनीय बुबाआमा लोकबन्धु मिश्र र लीलादेवी मिश्रप्रति म सदा ऋणी रहने छु । मेरो उच्च शिक्षाका लागि निस्वार्थ सहयोग गर्ने मेरा आदरणीय दाजुद्वय रमेश मिश्र र रोषन मिश्र त्यसैगरी भाउजूद्वय यमुना भट्टराई र निर्मला खनालप्रति हार्दिक सम्मान व्यक्त गर्दछु । मेरा मार्गदर्शक आरदणीय गुरु हरिनारायण भट्टराईप्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु ।

मलाई प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा निरन्तर सहयोग गर्ने, सल्लाह, सुझाव प्रदान गर्ने डा. रविमान लमजेल, डा. देवी क्षेत्री दुलाल, डा. सञ्जीव उप्रेती, स्व. तेजराज

खतिवडा 'तेराख', टङ्क विकल्प, माधव 'कल्पित' खतिवडा, विमला चिमरिया, सिजन दाहाल, प्रदीप दाहाल, कृष्ण अनमोल आदिमा म उच्च सम्मान व्यक्त गर्दछु । त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागका कर्मचारी श्री कविता बन्जरा, श्री महेश तिवारीलगायत सबैको सहयोग म स्मरण गर्दछु । मलाई प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा सहयोग गर्ने सन्तोष सापकोटा, सीता सापकोटा, दीक्षा मिश्र, रघुनाथ मिश्र, इन्साफ ढुङ्गेल, लेखनाथ खनाल, भास्कर मिश्र, एन्जिला मिश्रलाई पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी मेरा सहपाठी मित्र तारादत्त अवस्थी लगायत सम्पूर्णमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । मिहिनेतपूर्वक प्रस्तुत शोधपत्र टङ्कण गरिदिने दाजु वृष रावलज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागमा पेश गर्दछु ।

दीपक मिश्र

शैक्षिक सत्र : २०७४/०७५
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-४६७-२१५-२०१२
क्याम्पस क्रमाङ्क : ७
मिति : २०७८/१२/

विषयसूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१	विषयपरिचय	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	उद्देश्यकथन	२
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व	७
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	७
१.७	सामग्री सङ्कलन विधि	८
१.८	सामग्री विश्लेषण विधि	८
१.९	शोधपत्रको रूपरेखा	८

दोस्रो परिच्छेद

झापा जिल्लाको साहित्यिक परिचय

२.१	विषयप्रवेश	९
२.२	झापा जिल्लाका विविध विधागत उपस्थिति	९
	२.२.१ कविता	९
	२.२.२ कथा	११
	२.२.३ उपन्यास	१२
	२.२.४ निबन्ध	१३
	२.२.५ समालोचना	१५
	२.२.६ नाटक	१७
२.३	निष्कर्ष	१७

तेस्रो परिच्छेद

झापा जिल्लाका नाट्यकृतिको अध्ययन र नाट्यप्रवृत्ति

३.१	विषयपरिचय	१८
३.२	झापा जिल्लाका नाटककारहरू र तिनका नाट्यकृतिको अध्ययन	१९
	३.२.१ घनेन्द्रप्रसाद शर्माको 'दोस्रो परिवार' नाटकको विश्लेषण	१९

३.२.२ भीम खरेलको 'अभिलाषा र सफलता' नाटकको विश्लेषण २४
३.२.३ वसन्तकुमार खड्काको 'पाशो' नाटकको विश्लेषण २८
३.२.४ शिवप्रसाद दहालको 'हामी साक्षर बनौँ' नाटकको विश्लेषण ३३
३.२.५ तेजराज खतिवडा 'तेराख' र उनका नाट्यकृतिको विश्लेषण ३८
३.२.५.१ 'अझै यहाँ उस्तै छ' नाटकको विश्लेषण ३९
३.२.५.२ 'टेस्ट्युब बेबी' नाटकको विश्लेषण ४५
३.२.५.३ 'निरन्तरताको क्रमभङ्ग उत्तर गमन' एकाङ्कीको विश्लेषण ५१
३.२.६ प्रकाश आङ्देम्बेको 'सृष्टि प्रलयको सङ्घारमा' नाटकको विश्लेषण ५१
३.२.७ हरिमाया भेटवालको 'आहाल' नाटक सङ्ग्रहको विश्लेषण ५४
३.२.८ सञ्जीव उप्रेतीको 'मकैको अर्के खेती' नाटकको विश्लेषण ६२
३.२.९ 'आधा सत्य' नाटकको विश्लेषण ७०
३.२.१० राधिका रायाको 'जीवनको इच्छा' एकाङ्कीसङ्ग्रहको विश्लेषण ७७
३.२.११ सुसेली पत्रिकामा प्रकाशित एकाङ्कीको विश्लेषण ८१
३.२.१२ टङ्क विकल्पको 'घडीका सुइराहरू' एकाङ्कीसङ्ग्रहको विश्लेषण ८५
३.२.१३ विजय खरेलका एकाङ्कीको विश्लेषण ९२
३.३ झापा जिल्लाका नाटककारका नाट्यप्रवृत्ति ९७
३.३.१ विषयपरिचय ९७
३.३.२ सामाजिक यथार्थवाद ९८
३.३.३ प्रयोगशीलता १०१
३.३.४ लैङ्गिकता १०२
३.३.५ मिथकीयता १०४
३.३.६ द्वन्द्वको प्रभाव १०५
३.३.७ रङ्गमञ्च सचेतता १०६
३.४ निष्कर्ष १०८

चौथो परिच्छेद

झापा जिल्लाका रङ्गमञ्चको परिचय

४.१ विषयपरिचय ११०
४.२ क्षितिज नाट्यसमूह ११०
४.३ परिवर्तन थिएटर ११२
४.४ कदम थिएटर ११३

४.५ निष्कर्ष ११५

पाँचौँ परिच्छेद
सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ सारांश ११६
५.२ निष्कर्ष १२२

सन्दर्भ सामग्रीसूची